

FATABUREN 1967

fataburen

Nordiska museets och Skansens årsbok 1967

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1967

Redaktion: Gösta Berg · Sam Owen Jansson · Skans Torsten Nilsson
Redigerad av Ernst-Folke Lindberg
Layout: Torsten Stääf
Tryck: Ivar Hægströms Tryckeri AB 1967

Pärmens färgbild: Hagaberg på Svartsjölandets sydligaste udde. Detalj från målning av Emil Wallenstråle 1887. På den högra villans balkong står v. häradshövd. Eugène Westin, som bodde här på sommarnöje. Stället äges nu av hans barnbarn. Tavlan tillhör fil. dr Hans Hansson och hans maka Ingrid, född Westin.

Fotografering av vit damast

Damastdukarnas mönster bygger på en kontrast mellan varp- och inslags-effekt. Skiftningarna på helvita damastvävnader framträder klarast, när ljuset faller snett på duken från ena sidan och åskådaren betraktar den från den andra. Då uppfattas de med ljustrålarna parallella trådarna som ljusare och de vinkelräta som mörkare. Om man vill fotografera en damastduk så att mönstret framträder tydligt, måste man förfara på ett speciellt sätt. Härnedan beskrives den metod som i många år tillämpats vid Nordiska museet.

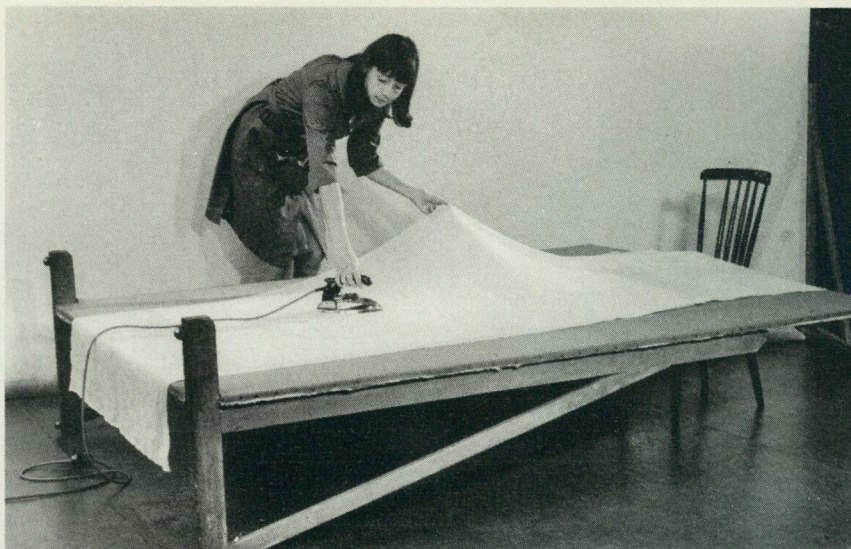
Med några fina knappnålar fästes duken på en fond som kan bestå av en wallboardskiva, gärna på fot. Skivan är överklädd med en tunn strykfilt och däröver med ett mellangrått, väl spänt bomullstyg. Ett svart bakgrundstyg kan synas igenom tunnslitna dukar och är därför olämpligt. Fonden bör vara väl tilltagen, så att även en större duk ryms. Det förekommer dock ofta dukar med upprepningmönster, och då kan det från studiesynpunkt vara tillräckligt att fotografera en dryg mönsterrapport. Mindre dukar och servetter tas hela. En stor duk med en mönsterrapport på närmare tre meter måste fotograferas med två tagningar, varefter man gör en reproduktionsfotografering av den sammansatta bilden.

De ljusare och mörkare partierna på en damastduk varierar alltefter dess förhållande till ljuskällan. I ett läge framträder mönstret ljust och botten mörk och i ett annat läge tvärtom. Ett ljust mönster på mörk botten ger det vackraste helhetsintrycket. Duken bör alltså placeras så, att de trådar som gör mönstereffekten kommer i samma riktning som ljustrålarna.

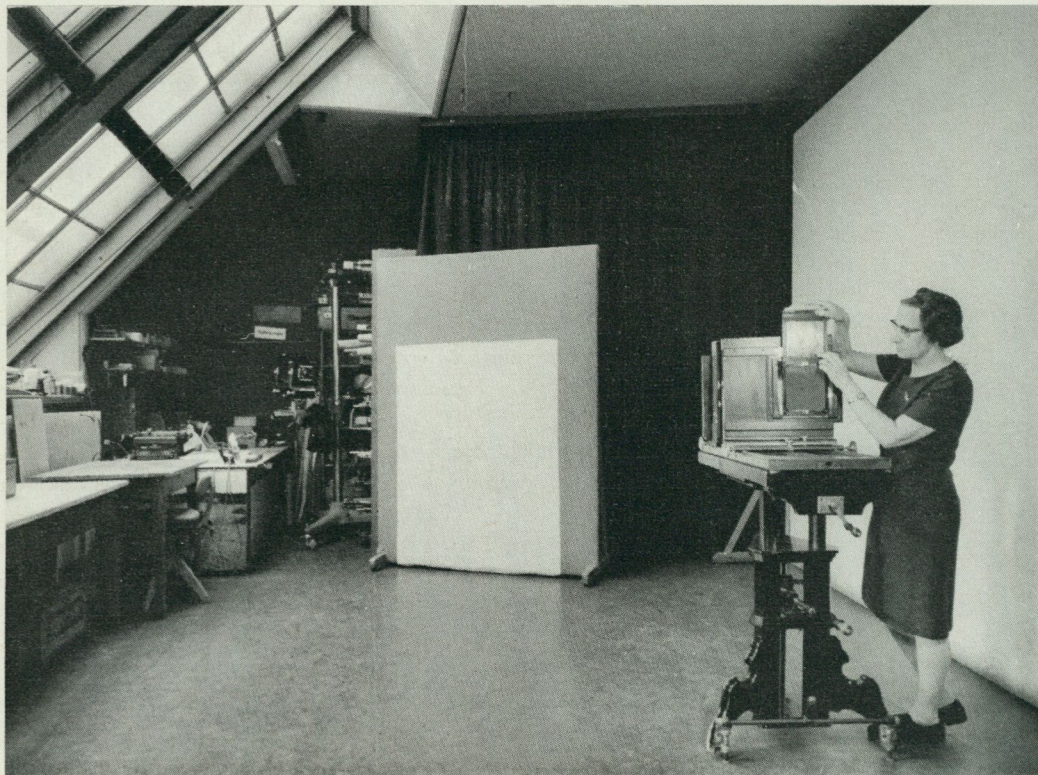
När duken är fästad i rätt läge, begagnar man fonden som strykbord. DUKAR som under århundraden använts och genomgått åtskilliga tvättar med åtföljande mangling blir mer eller mindre sneddragna. Dessa störande felaktigheter korrigerar man lättast, om man genomdränker duken med vatten. Den blir då lätthanterlig. Man tar bort nålarna, slätar varligt till den med händerna och rättar till sömmar och ytterkanter. När den är halvtorr, strykes den. Som skydd lägger man ett tunt molltyg över duken. Därefter fästes den på nytt med nålar. Genom att strykningen sker direkt på fonden kommer duken att lätt häfta vid sitt underlag, så att den håller sig slät. Om man däremot stryker den på en särskild strykbräda, innan man fäster den vid fonden, finner man ganska snart, hur svårt det är att få den riktigt slät. Det uppstår lätt luftblåsor, som kan se obetydliga ut på duken men som framträder mycket tydligt på bilden.

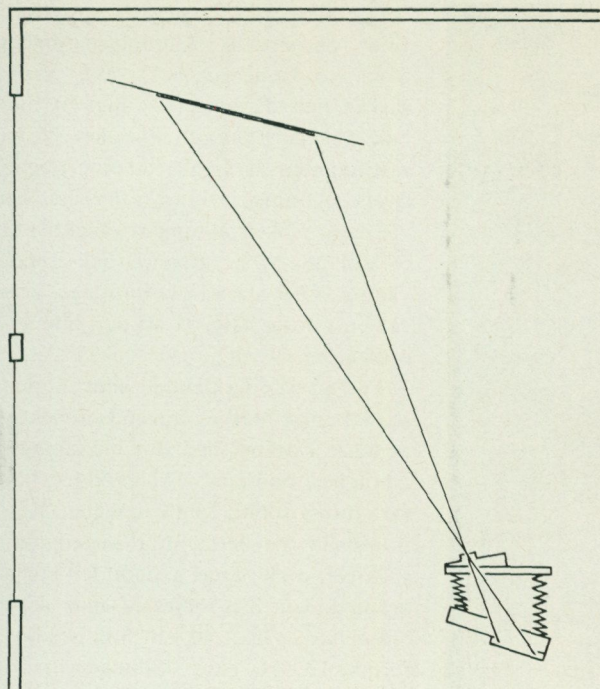
Claréus:
Fotografering
av vit damast

*1. Duken ligger vid
strykningen direkt
på fonden och är
täckt av ett tunt
skyddstyg.*

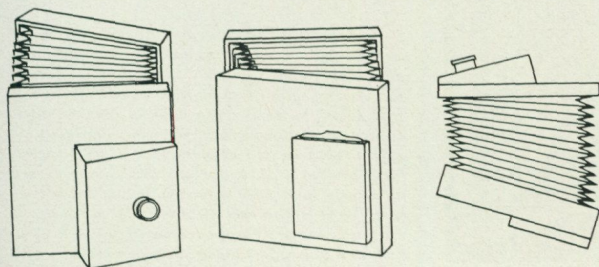
*2. Damastfoto-
grafering i Nordiska
museets ateljé.*

3. Skiss över kamerans och fondens uppställning.

4. En gammal ateljékamera, ombyggd för damastfotografering, t. v. framsidan med snedställt objektiv, i mitten baksidan med kassetten placerad åt ena sidan, t. h. översidan visande bälgens vridning.

Fonden bör placeras så, att det infallande ljuset träffar duken litet snett från sidan. Dagsljuset ger den jämnaste fördelningen och är därför avgjort bäst för denna typ av fotografering. Genom att man av olika anledningar måste utföra fotograferingen inomhus uppstår dock alltid en viss skillnad i ljusstyrka på motivet, särskilt märkbar på det kontrastrika negativmaterial, som måste användas i dessa sammanhang. Ju mer man vill förstärka kontrasten mellan mönster och botten, desto större blir skillnaden i ljusfördelning. En utjämning kan ske vid kopieringen.

Skulle man tvingas använda lampor, blir skillnaden i belysning på dukens främre och bakre delar ännu mera märkbar, eftersom ljusstyrkan avtar med kvadraten på avståndet från belysningskällan till föremålet. Vill man försöka efterlikna dagsljuset med dess spridning, krävs det en stark ljuskälla på långt avstånd från duken. Konstljus vid damastfotografering kan ej rekommenderas annat än vid små detaljåtergivningar.

Damastdukens mönster syns tydligt först i sned vinkel, c:a 45 grader, varför den måste fotograferas snett framifrån. Man vill emellertid inte se duken i snett perspektiv på bilden. Därför måste det restitueras, vilket sker i kameran vid fotograferingen.

Den förskjutning och snedställning av objektiv och bakstycke, som finns på kameror i allmänhet, räcker inte i detta sammanhang. Vid damastfotografering i Nordiska museet användes en gammaldags bälgkamera av trä i format 24×30 cm. Den har försetts med lämplig frontbräda för objektivet. Eftersom kameran har så stort format

och endast 12×16 -negativ utnyttjas, finns en stor förskjutningsmöjlighet även vid kamerans bakstycke. Visirskivan kan då placeras långt ut mot bakstyckets ytterkant. För den starka restitutionen är emellertid inte objektivet flyttning i sidled tillfyllest. En viss liten vinkelställning av objektivet i förhållande till negativet är också nödvändig. Den starka restitutionen kräver en rymlig bälg, så att den inte avmaskar negativet.

För att så fina detaljer som möjligt skall kunna återges används objektiv av bästa kvalitet med stor bländningsmöjlighet, minst 64. Brännvidden bör vara minst dubbla bildiagonalen. Restitutionen av det starka negativperspektivet underlättas genom den långa brännvidden. Ett objektiv med kort brännvidd, t. ex. 20 cm till negativformat 12×16 , ökar skillnaden i storlek mellan dukens främre och bortsida, varför en god restitution vid kort brännvidd är omöjlig.

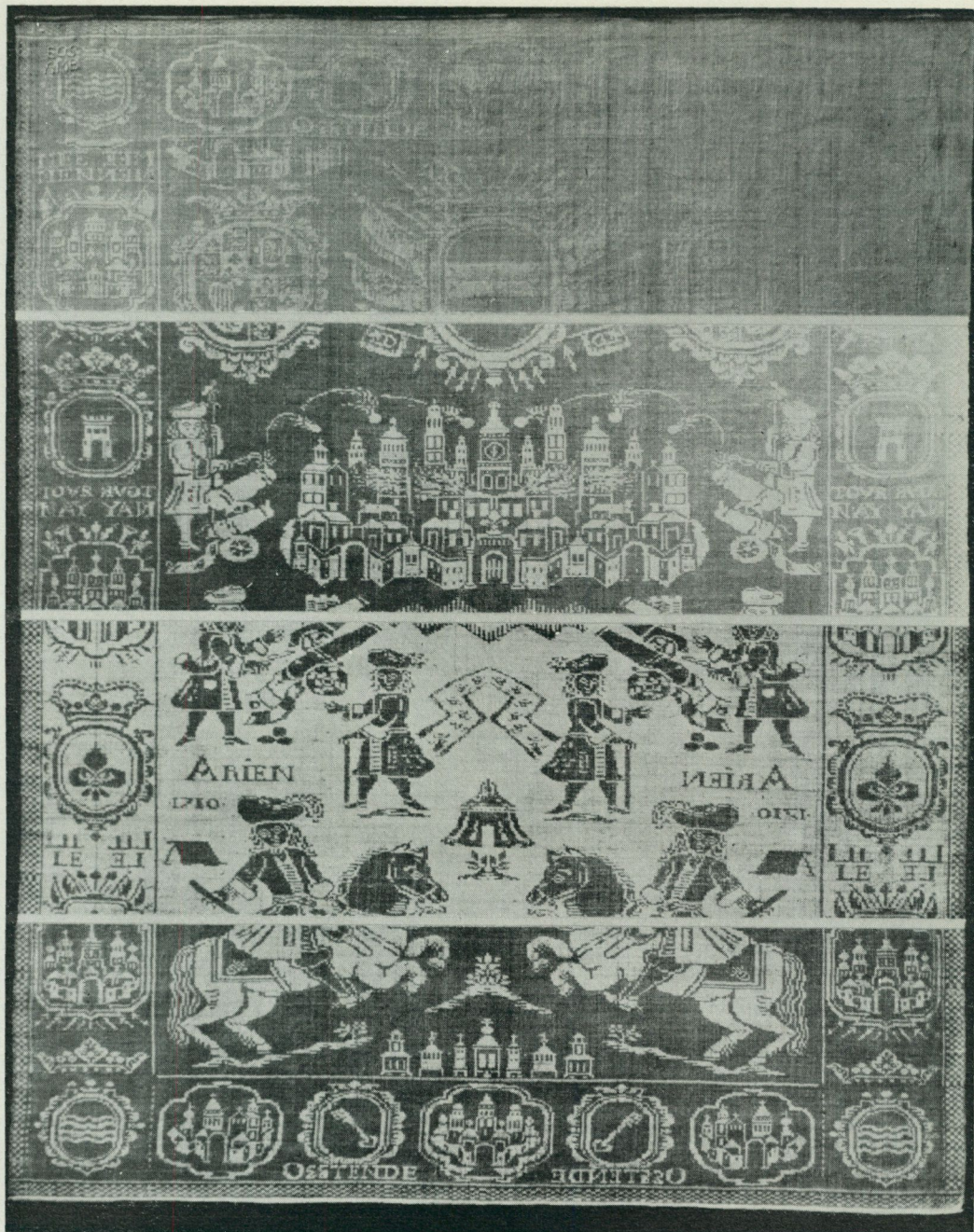
På grund av de anordningar, som är nödvändiga för restitutionen, finner man på visirskivan ett ovanligt stort oskärpeområde. Det krävs en stark nedbländning för att täcka detta

5—6. Servett av vit linnedamast, 80×95 cm. troligen vävd i Flandern under 1700-talets förra del. Nord. mus. 111.238. Servetten är fotograferad på olika sätt: a. med vanlig kamera från sidan, b. med vanlig kamera rakt framifrån, c. med specialbyggd kamera från sidan men utan utfämnning vid kopieringen, d. med tygets inslagstrådar vinkelräta mot ljuskällan, så att mönstret framträder mörkt mot ljus botten, e. på det i uppsatsen rekommenderade sättet. På grund av de fina ljuskontrasterna kommer den gråa fonden att stå svart.

b.

c.

d.

7. Servett av vit
linnedamast,
Vadstena 1823.
Privat ägo.

område. Inställningspunkten ligger alltid närmare främre skärpegränsen. Det kan också bli nödvändigt att utnyttja annan rörlighet vid kamerans bakstycke t. ex. horisontellt.

För att man lätt skall uppfatta mönstret på en vit damastduk är det nödvändigt att ge en överdriven kontrast mellan mönster och botten. Man använder ett kontrastrikt negativmaterial. Ett gammavärde av omkring 4 är rätt lämpligt. Eftersom gamla dukar ofta är gulnade eller har gula fläckar

och det därför kan bli nödvändigt att filtrera bort dessa, bör negativen vara pankromatiska. Korrektionsfiltret bör vara gult eller rött, beroende på fläckarnas mörkhet.

Det har visat sig att en hårdarbetande framkallare och en relativt kort framkallningstid ger ett klart tecknat negativ.

Kontaktkopiering är det minst svåra förfaringssättet vid kopiering av damastnegativ. Är duken fotograferad i format 12×16, brukar en kontakt-

245

kopia vara tillfyllest. Negativet har som tidigare nämnts en viss skillnad i täthet, som måste utjämnas på kopian. Bäst är att kopieringsapparaten endast har en lampa tänd, som då är placerad under den täta delen av negativet. Det kan ändå bli nödvändigt att med silkespapper skugga det tunnare partiet. Vill man göra en för-

storad bild, sker skuggningen manuellt. Då kan det vara känsligare att avväga rätt.

Önskar man för utställningsändamål göra förstoringar i meterformat, reproducerar man lämpligen en färdig-utjämnad kontaktkopia, varefter man gör förstoringen av reproduktionsnegativet.

SUMMARY

Damask Photography

The pattern of damask linen for table-cloths etc. is based on a contrast between warp and woof effect, which is clearly observable only at certain visual angles. If it is desired to photograph a damask cloth so that the pattern stands out clearly, it is necessary to proceed in a specific way. The method described here has been applied at the Nordic Museum for many years.

The cloth is mounted on a vertical base and is then ironed, the base being used as an ironing-board. Seeing that the pattern is clearly visible only from the side, the cloth must be photographed at a very oblique angle; on the other hand, in the photograph the intention is to view the cloth from straight in front, so that the picture must be reprocessed. This is done in the camera in conjunction with the taking of the photograph.

For photographing damask at the Nordic Museum an old repaired bellows-

camera, dimensions 24×30 centimetres, is used. The lens is highly dislocated and somewhat twisted sideways. The box containing the film (size 12×16 centimetres) is placed as far to the side as possible at the rear of the camera.

In order to bring out clearly the contrasts in the white cloth pattern it is necessary to use a deep-impression film. It should be panchromatic, since old cloth often turns yellow or shows yellow spots. It may sometimes be necessary to use a yellow filtering medium. The film is best developed in a hard developer with a relatively short developing period.

As a source of light when taking these photographs, daylight is the only reliable one. Electric lamps give far too much inequality in the illumination. Under any circumstances it is essential in the copying process to compensate for the difference in the opacity of the negative.